
ROZHOVOR S PROM. HIST. RUTH BALLNEROVOU

Pocházíte z Valašského Meziříčí, ale Váš otec se narodil ve Vídni. Jak Vás ovlivnilo rodinné prostředí?

Naše rodina opravdu pochází z Valašského Meziříčí, i když byla velice rozvětvená a příbuzní žili i na Slovensku nebo právě ve Vídni. Babička pracovala v období monarchie v Maďarsku a ve Vídni, kde se narodil můj otec. Byl osobností, která mě určitě velmi ovlivnila. Otec měl značné matematické nadání. Působil jako učitel na průmyslových školách ve Vsetíně a Rožnově pod Radhoštěm. Zajímal se o astronomii, v roce 1926 založil ve Valašském Meziříčí pobočku České astronomické společnosti a s partou nadšenců (většinou studentů zdejšího gymnázia) postavil na zahradě v roce 1929 dřevěnou hvězdárnu, kde prováděl různá pozorování. Pamatuji si, jak když byla třeba půlměsíční noc, otec vyšel na ulici s dalekohledem, začali se sbíhat lidé a on pronášel improvizované astronomické přednášky. Hvězdárna je mimochodem dodnes zachována a otec je považován za průkopníka astronomie na Valašsku. Druhou láskou otce byla hudba, hrál na basu ve známé valašské kapele „strýca Matalíka“ a hudební talent se v naší rodině nějak dědí. Zatímco matematikou jsem zůstala nepoznamenána, i když jako dítě jsem uměla poznávat souhvězdí apod., láska a snad i nadání k hudbě u mě zůstaly. Zpívala jsem už v době studií a dodnes chodím zpívat do kostelního sboru.

Jak vzpomínáte na středoškolská studia?

Navštěvovala jsem gymnázium ve Valašském Meziříčí. Bylo to gymnázium s velkou tradicí. Po vzniku protektorátu se Němci rozhodli, že česká gymnaziální studia omezí. Gymnázia ve Frenštátě pod Radhoštěm a Příboře tak byla zavřena a naše gymnázium bylo tedy jakési spádové pro celý region. Myslím, že mělo vynikající úroveň. Působila na něm celá řada výborných pedagogů a statečných lidí. Někteří z nich byli v této době perzekuováni, ředitel gymnázia prof. Nedbálek zahynul v koncentračním táboře, další pedagog prof. Stránský byl rovněž vězněn. Doba to nebyla nikterak růžová.

Po maturitě jste se rozhodla ke studiu historie a archivnictví?

Nebylo to tak jednoduché. Když byl vyhlášen protektorát, byla okamžitě zrušena gymnaziální výuka dějepisu a zeměpisu. Já jsem s těmito předměty začala až po válce (tedy v kvintě), což bylo málo. Nicméně jsem se už předtím o dějepis zajímala. Snažila jsem se číst historické knihy, řadu jsme měli v naší knihovně, a i v tomto ohledu mi byl nápomocen otec, který měl velké znalosti. Jednou, ještě v době protektorátu, se nás ptal jeden profesor na nějaké historické reálie a zhrozil se, jak mála jsme znali. Já ještě sem tam něco, co jsem někde vyčetla, ale nebylo to nic systematického.

Po válce jsem se pak o historii zajímala a uvažovala jsem o jejím dalším studiu. Mojí touhou bylo studovat v Praze. Měla jsem tehdy knihu Karla Plicky Praha ve fotografii a Prahu jsem si zamilovala. Byl to můj sen, který se podařilo splnit. Původně jsem se ale zapsala na kombinaci germanistika – historie. Tehdy pochopitelně nebyl o němčinu velký zájem (bylo krátce po válce), takže bylo snadné se tam dostat. Na gymnáziu skončila výuka němčiny hned v roce 1945, já jsem se snažila mluvit dále německy se svou babičkou a němčinu si udržovat, ale brzy jsem poznala, že budu na tomto oboru outsiderem. Ostatní studenti byli většinou rodilí mluvčí z pohraničních oblastí, měli dokonalou gramatiku, přízvuk atd. Už si nepamatuji, zda jsem ji studovala dva nebo čtyři semestry, pak jsem přestoupila na pomocné vědy historické, společně se svou spolužačkou Jaroslavou Libickou, později Honcovou.

Jak jste vnímala tehdy prostředí na fakultě?

Já jsem zahájila svá vysokoškolská studia na podzim 1948, takže jsme byli prvním ročníkem po únoru 1948. Bylo to samozřejmě dost znát. Ovzduší fakulty tím bylo výrazně ovlivněno, začínaly prověrky, strach, nedůvěra, tendenční výuka apod. Člověk měl pocit, že si nesmí ledacos dovolit. Pamatuji si třeba na jeden zážitek. Na podzim 1948 zemřel Edvard Beneš. Byla to osobnost, kterou jsme milovali jako osvoboditele apod. V antikvariátu jsem si koupila hezký Benešův portrét, který jsem si vyvěsila na koleji. Spolužačky mi vysvětlily, že by v tom mohl být problém a kdyby to někdo oznámil, mohla bych mít nepříjemnosti. Musela jsem ho tedy zase dát pryč. Takové bylo tehdy ovzduší, vzájemná nedůvěra, strach něco říci před svými spolužáky, často stačilo jen málo a problém byl na světě.

Pokud jde o výuku, na historii byla tehdy úroveň dost nízká. Bylo to tím, že nastoupili noví profesori, kteří neměli ještě potřebné schopnosti, a jejich výklad byl politicky ovlivněn. Zažila jsem jich několik a nezaujali mne vůbec – Václav Husa, Oldřich Říha (ten se chlubil, že pracoval u Bati a zažil tam kapitalistické

vykořisťování...) a další. Za nejschopnějšího byl pokládán František Graus, který byl ale velmi obávanou osobností. Na archivnictví byla situace zcela jiná, zejména díky prof. Václavu Vojtíškovi.

Byla jste jednou ze studentek, která měla k prof. Vojtíškovi blízko. Jak na něj vzpomínáte?

Především na něj vzpomínám velmi ráda. Prof. Vojtíšek byl hodný a noblesní člověk. Bylo na něm znát, že je ze staré školy a „nové“ poměry mu nevyhovují. Seminář pomocných věd historických byl oproti jiným katedrám oázou klidu. Bylo to dáno několika věcmi, malým počtem studentů, speciálním a do značné míry apolitickým oborem (tehdy orientovaným převážně na medievisťtiku) a hlavně samotným Vojtíškem. Vyznačoval se velkou laskavostí, slušností a dvorností. Pamatuji si například, když jsem třeba k němu vstoupila do kanceláře a on zahlédl, že se blíží osoba ženského pohlaví, ihned vstal a oblékl si sako. Byl to pro něj samozřejmý projev úcty. Další vlastností, která byla na Vojtíškovi velice sympatická, bylo jeho sociální cítění. Bylo pro něj samozřejmé starat se o další uplatnění svých žáků a pomáhat jim, často poskytl i finanční výpomoc. Vojtíšek měl oblíbeného žáka Jindřicha Hilgera, který bohužel předčasně zemřel. Byl synem dosti zámožných rodičů a ti po smrti svého syna svěřili prof. Vojtíškovi větší sumu peněz pro podporu studentů, tedy jakousi nadaci. Prof. Vojtíšek pak tyto peníze poskytoval svým studentům. A tak se mě třeba jednou zeptal: „Slečno, jedete domů?“. A když jsem přisvědčila, dal mi peníze na cestu.

Vojtíšek přednášel nejdůležitější pomocné vědy, na výuce se podílelo i několik externistů. Tehdy nebyla žádná skripta ani učební texty, psali jsme jako o závod.

S prof. Vojtíškem jste se setkávala i v univerzitním archivu.

Ano, poměrně brzy na začátku studia mi bylo nabídnuto místo pomocné vědecké síly v univerzitním archivu. Už přesně nevím, jak k tomu došlo, ale předpokládám, že zde svou roli sehrála krajanská parta. Asi o tři roky starší spolužačka Ljuba Durdíková, roz. Bradáčová, pocházela rovněž z Valašského Meziříčí (znaly jsme se z gymnázia) a pracovala v univerzitním archivu. Jednou mi řekla, že by tam potřebovali výpomoc a zda bych neměla zájem. Naším úkolem byla především práce s písemnostmi bývalé Německé univerzity. Jednalo se o jejich záchranu (bylo brzy po válce a pro „německé papíry“ nějaké obecné pochopení nebylo) a hlavně o vydávání potvrzení o studiu. Absolventi univerzity vracející se z fronty, z koncentračních táborů, zajetí apod. často neměli žádné doklady a pro další život nutně potřebovali doklad, že absolvovali univerzitní studia. V archivu

byl velice dobrý kolektiv studentů. Práce se mi líbila a rozhodla jsem se, že bych dále chtěla pracovat jako archivářka. V archivu jsem se také seznámila se svým pozdějším manželem Jaroslavem Lamešem, který byl o pět let starším studentem kombinace latina – historie.

V univerzitním archivu jste našla i téma pro svou diplomovou práci.

Ano, prof. Vojtíšek mi tehdy nabídl, abych se věnovala počátkům stolice pomocných věd historických na pražské univerzitě. Tehdy to bylo téma neprobádané. Mě to velice zaujalo, v archivu jsem si vyhledala řadu pramenů a prof. Vojtíšek mi půjčil starší literaturu, která byla tehdy nesehnatelná. Já nejsem moc „psací“ typ, ale tehdy jsem něco napsala. A hned od státnic jsem šla na mateřskou dovolenou.

Po návratu z mateřské dovolené jste nastoupila do tehdejšího Archivu Ministerstva vnitra. Jak k tomu došlo?

O uplatnění našeho ročníku se kromě prof. Vojtíška staral ještě spolužák Jan Havránek, který mi tehdy toto místo dohodil. Kromě toho zde působily také mé krajanky z Valašska, opět Ljuba Durdíková a Eliška Čáňová. Nastoupila jsem do oddělení fondů 1848–1918, kde jsem mohla uplatnit němčinu.

Co bylo Vaším úkolem?

Po celý život jsem se snažila především pořádat. To mě bavilo a uspokojovalo. Nerada a spíše výjimečně jsem chodila na skartace, nerada jsem psala. Později jsem měla děti (celkem čtyři) a na vědeckou činnost by stejně nebyl čas. To mi ale nijak nevadilo, pořádání fondů mi vyhovovalo. Nejinak tomu bylo i v Archivu Ministerstva vnitra. Bylo potřeba, abychom se rychle vyrovnali se zpracováním velkých registratur úřadů z 19. století, které byly přebírány do archivu ještě v meziválečném období. Já jsem se podílela především na pořádání fondů Českého místodržitelství a Policejního ředitelství v Praze. Šlo o kolektivní práce, pracovali jsme většinou v kryptě pod sv. Mikulášem na Malostranském náměstí, kde byla docela slušná pořadačka a ze začátku i slušné ovzduší. Potom nějak zazdili důmyslnou soustavu větráků a začalo tam být vlhko a nepříjemně. Pokud jde o samotné pořádání, u místodržitelství jsme pracovali s pomocnými knihami a propracovaným registraturním systémem. U policejního ředitelství byla situace jiná, tam jsme alespoň u nejstaršího období, kde nebyly pomocné knihy, museli volit pořádání dle věcných skupin. Byla to práce velice zajímavá, člověk se poučil o způsobu úřadování i o bohatém obsahu těchto fondů. I zde ale bylo znát jistě

politické hledisko práce, spočívalo v tom, že některé signatury musely být zpracovávány podrobněji, prakticky katalogizačním způsobem, např. dělnické hnutí, stávky apod.

Jak jste vnímala celkové prostředí archivu?

Nebylo moc dobré. Uplatňoval se zde vnitřický dril se všemi jeho specifiky. Upřímně řečeno, na dalších pracovištích, kterými jsem prošla, jsem už nic takového nezažila. Ředitelem archivu byl Ladislav Skřivánek, konzervátor, který rád o sobě prohlašoval, že je nejlepší konzervátor v Evropě a své pokusy aplikoval nezodpovědně na listinách z korunního archivu. Odborní archiváři byli spíše upozaděni.

Já jsem pak odešla na další mateřskou dovolenou a z archivu mi nařídili, kdy se mám vrátit. Bohužel se mi tehdy nepodařilo sehnat pro dítě jesle a oznámila jsem, že nastoupit v daném termínu nemohu. A tak jsem byla vyhozena. Bránila jsem se, že je to nepřiměřená tvrdost, měla jsem podporu odborů i kolegů a nakonec jsem sehnala i ty jesle. Tak jsem byla opět přijata, ale přidělena do jiného oddělení v Loretě, kde se tehdy zpracovával obrovský fond finanční prokuratury. Mě toto jednání ovšem velmi urazilo a začala jsem si hledat nové místo.

Jak Vaše situace pokračovala?

Asi v roce 1964 nebo 1965 se naskytlá příležitost a já jsem odešla do Vojenského historického archivu. Opět jsem vykonávala pořádací práce a nakonec jsem měla i vyšší plat než ve Státním ústředním archivu. Tam jsem vydržela až do roku 1970, kdy jsem byla při prověrkách vyhozena. Na otázku, jak pohlížím na vstup vojsk v roce 1968, jsem odpověděla, že šlo „o nešťastný krok, nevhodně načasovaný a bude špatně posuzován“. Dali mi ještě půl roku a pak mě znovu předvolali, já jsem ale musela odpovědět stejně.

Další Vaše životní etapa je spojena s tehdejším Ústředním archivem ČSAV.

Když jsem se ocitla se čtyřmi dětmi bez místa, napsala jsem dopis prof. Vojtíškoví. Vysvětlila jsem mu svou situaci a on se zachoval skvěle. Předal můj dopis tehdejšímu řediteli archivu Československé akademie věd prof. Václavu Vaněčkovi a ten mě přijal. Nejprve jsem pracovala na dohodu a pak na úvazek, opět jsem si zde platově polepšila. Na toto období vzpomínám velice ráda. Archiv sídlil v Karlově ulici, prof. Vaněček byl, jak jsme říkali, „salónní bolševik“, který archiv zaštitil a přijal sem celou řadu „kádrových invalidů“. Kolektiv pracovníků byl velice schopný a příjemný, vzpomínám třeba na Jindřicha Schwippela, Miroslava

Šmidáka, Natašu Kmochovou a další. V létě se pořádalo v Bečvárech, bylo to velmi příjemné. Vydržela jsem tam až do odchodu do důchodu v roce 1987.

Vaším úkolem byly opět pořádací práce?

Ano, samozřejmě. Jednalo se především o pořádání zajímavých fondů sekcí Československé akademie věd po jejím vzniku (matematicko-fyzikální, geologicko-geografická, chemická, biologicko-lékařská, technická, historická, ekonomie, práva a filozofie a filologicko-literární), dále některých vědeckých kolegií ČSAV a jejich dalších orgánů.

Na půdě archivu ČSAV jste vedla i praxe studentů, jak na to vzpomínáte?

Přesněji řečeno, praxe studentek, protože feminizace oboru pokročila. A vzpomínám na to velice ráda. Praxemi jsem byla pověřena a vždy jsme pořádali jeden fond společně. Já jsem se na to trochu připravila, dívky pak pořádaly, byly velice šikovné, a inventář jsme pak společně daly dohromady. Tak jsme třeba společně zpracovaly fond Zahraničního odboru Úřadu prezidia ČSAV. A jsem ráda, že jsem mohla být u počátku kariér kolegyně, které se v oboru dobře uplatnily: Evy Chýlové-Gregorovičové, Lenky Klimešové-Matušíkové, Hanky Habřinské-Frankové, Aleny Slavníkové, Radky Edererové a dalších.

Pokud byste se vrátila na začátek, volila byste opět práci archivářky?

Práce to byla sice náročná včetně náročnosti fyzické, ale já jsem byla spokojena. Líbila se mi a určitě bych ji znovu volila.

*Rozhovor proběhl dne 13. listopadu 2013 v McDonald Café
v Praze-Novém Městě.*

Rozhovor vedl Jan Kahuda.